



Sivilt mot

Taler

Ståle Eskeland

Dato

13 januar 2004

Sted

Nobelinstituttet, Oslo

Omstendigheter

Tildeling av Zola-prisen til Gunnar Stålsett

- 1 Zola-prisen skal tildeles personer som, som det står i statuttene, "åpent og uredd
har avdekket eller motarbeidet forhold i Norge som truer grunnverdier i det
norske samfunn: menneskeverd, demokrati og rettssikkerhet". Det er en glede
for meg, på vegne av styret i Foreningen til fremme av sivilt mot, å overrekke
5 Zola-prisen for 2004 til Gunnar Stålsett.

- Menneskehetens historie er preget av konflikter og vold mellom
enkeltmennesker, herskere og deres undersåtter, hvit og farget, frelste og
hedninger, rett-troende og vantro. I det hundreåret som ligger like bak oss, det
10 20. århundre, ble flere mennesker drept i kriger mellom stater, i borgerkriger
eller av sine egne ledere, enn i alle de foregående århundrene til sammen. To
verdenskriger og diktators masse mord av egen befolkning står skrevet i
historiebøkene. Vi snakker om flere hundre millioner drepte som et direkte
resultat av menneskers valg. Summen av de ufattelige lidelsene lar seg ikke
15 tallfeste.

- Dette skjedde til tross for opplysningstiden, som preget utviklingen av
statsdannelsene i det foregående, det 19. århundre, i deler av den vestlige verden.
Ideene om folkestyre, maktfordeling og individenes ukrenkelige rettigheter
20 sammen med statssuverenitetsideen, ga håp om en mer rettferdig fordeling av
makt og materielle goder, som er en forutsetning for fred. I det 19. århundre
grodde det også fram, i skyggen av napoleonskrigene, fredsorganisasjoner i
mange land. Ved inngangen til det 20. århundre talte de ca. 400 over hele
verden. Da den russiske tsar, Nikolai den andre, ved inngangen til det 20.
25 århundre, innkalte verdens ledere og representanter for fredsorganisasjonene til
den første verdensomspennende fredskonferansen, som ble holdt i Haag i 1899,
rådte en forventningsfull atmosfære. Kanskje lå det et varsel i det som skulle

komme i det nedslående faktum at delegatene ikke klarte å bli enige om det som
30 var konferansens høyeste mål: å forby krigen som politisk middel for å løse
konflikter mellom stater og folkegrupper.

Dagens prisvinner ble født i 1935. Noen av hans første minner fra barndommen
er fra 2. verdenskrig. Han forteller i sin siste bok om ett av dem: Hans foreldre
35 ba i 1942 tre tyske soldater inn i hjemmet sitt, hvor det også bodde en jødisk
familie, med unntak av faren, som var deportert til Tyskland. De delte det lille
de hadde av mat med fienden, men også med tre medmennesker. Gunnar
Stålsett har selv sagt at opplevelsen har preget hele hans senere liv.

40 Annalene forteller at Gunnar Stålsett ble født i Nordkapp kommune. Jeg liker å
tro at det var på Nordkapp, slik at han allerede da han slo øynene opp for første
gang, fikk utsynet inn på netthinnen og kimen inn i sinnet for det vidsyn han
senere utviklet og det sivile mot han utviser i dag.

45 Ytre trekk ved Gunnar Stålsetts yrkeskarriere forteller om en tro tjener i Herrens
vingård, bare avbrutt av noen år som senterpartipolitiker på 1970-tallet. Etter at
han ble teologisk kandidat i 1961 har han bl.a. vært sekretær i Norges Kristelige
student- og skoleungdomslag, lærer ved Misjonsskolen i Stavanger,
generalsekretær i Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke, prost,
50 generalsekretær i Det norske bibelselskap, generalsekretær i Det lutherske
verdensforbund, rektor ved Det praktisk-teologiske seminar, og nå, siden 1998,
biskop i Oslo.

Disse tørre data vitner ikke om en person som passer godt til de krav statuttene
55 setter til den som kan tildeles Zola-prisen. Men skinnet bedrar. Gunnar Stålsett
har aktivt og uredd brukt de posisjonene han har hatt i arbeidet for det han tror
på. Og da tenker jeg ikke på hans gudstro. Men på de allmennmenneskelige
verdier han tror på og som Foreningen til fremme av sivilt mot har som formål å
fremme: menneskeverd, demokrati og rettssikkerhet. Store ord, vanskelige å
60 virkeliggjøre.

Det er ikke noen selvfølge at Den norske kirke skal være en aktiv pådriver i
arbeidet for å fremme disse verdiene. Men det er den etter hvert blitt, i hvert fall
deler av den. Gunnar Stålsett er en av dem innenfor kirken som har bidratt mest
65 til dette, på bred front. Han sto sentralt da kirken for alvor tok opp kampen
mot apartheid-systemet på 1970-tallet. Som biskop har han bidratt sterkt til å

integrere homofile i det kirkelige fellesskap og dermed også til at homofile får sin selvfølgelige plass i det menneskelige fellesskap. Han holdt en dypt personlig tale
70 til kronprins Haakon Magnus og kronprinsesse Mette-Marit da de giftet seg i Oslo domkirke, som samtidig var en inkluderende hilsen til enslige mødre i en vanskelig livssituasjon. Gunnar Stålsett stanser på gata og ber med og for de gatenarkomane og de gateprostituerte.

75 I de senere år har Gunnar Stålsett stått frem i offentligheten som en kompromissløs krigsmotstander og en engasjert fredsaktivist. I flere taler, bl.a. fra Youngstorgets talerstol i februar 2003, da det fremdeles var uklart om den norske regjering ville støtte amerikanske og britiske planer om å angripe Irak, var hans stemme svært viktig for mobiliseringen av den brede folkelige motstanden,
80 som til slutt presset Regjeringen til ikke å delta i angrepet. Gunnar Stålsett er blitt en av de mest betydningsfulle ledere i vårt land, som går kompromissløst mot den krigslinjen USA og Storbritannia, med følge av mange Nato-land, også Norge, har slått inn på etter 11. september.

85 "Krig er forakt for liv", skrev Nordahl Grieg. Knapt noen leder i vårt land har tatt dette mer på alvor og brukt sin posisjon mer aktivt for å tale de amerikanske og britiske ledere og vår egen regjering midt i mot.

Er det sivilt mot han utviser? Eller bruker han sin posisjon for å kjempe for det han tror på? Begge deler. Gunnar Stålsett har konsekvent, men på sin
90 karakteristiske milde og klare måte, tilbakevist antydninger og beskyldninger om at han blander politikk inn i sine oppgaver som biskop. Og han lar aldri en anledning gå fra seg til å fremheve at kampen for demokrati, rettssikkerhet og rettferdighet er et felles ansvar for alle mennesker, uten hensyn til religiøs tro
95 eller livssyn. At krig er uforenlig med disse verdiene og at fred er en nødvendig forutsetning for å realisere dem.

Dag Hammarskjöld har skrevet: "Åpenheten overfor livet gir en, som i et lysglimt, forståelsen av andres livssituasjon. Deretter blir kravet å føre problemet
100 fra det følelsesmessige over i en klart fattbar intellektuell form - og handle deretter." Åpenheten har du, din evne til å gi følelser en klart fattbar form som alle kan forstå, er stor. Du har selv handlet deretter. Du utøver sivilt mot når du lar din stemme høre ikke bare i de lukkede rom hvor du av naturlige grunner ferdes, men lar den lyde høyt og klart i det offentlige rom.

Zola-prisen ble innstiftet for å inspirere enkeltmennesker til å vise sivil mot. Du får ikke prisen fordi du selv trenger den. Du får den fordi du er et forbilde for andre som trenger inspirasjon til å vise sivil mot.

110

I takknemlighet og respekt overrekker jeg Zola-prisen for 2004 til Gunnar Stålsett, i visshet om at han lar sin stemme høre like klart, enda høyere og enda oftere i årene som kommer, til inspirasjon for oss alle. Sammen er vi sterke.

115

Kilde

<http://www.kirken.no/oslo/artikkel.cfm?aktivtoppid=9647&taleid=18715>

120

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/sivilt-mot>

125

130

135

140